

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

УДК 355.23;339.19

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-270-275

БАЛЕНДР Андрій Васильович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови,
Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Богдана Хмельницького

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

В статті надано обґрунтування перспективних напрямів розвитку підготовки українських прикордонників на основі досвіду країн Європейського Союзу. Перспективні напрями розвитку системи підготовки українських прикордонників в контексті євроінтеграції: концептуальний, нормативно-правовий, організаційно-педагогічний, навчально-методичний, науково-технологічний та особистісно-професійний було обґрунтовано на державному, відомчому, інституціональному рівнях. Висвітлені напрями ґрунтуються на сформульованих суперечностях процесу підготовки персоналу прикордонних відомств та узгоджені з виявленими загальноєвропейськими тенденціями у сфері підготовки фахівців з охорони кордону.

Ключові слова: напрями підготовки, фахівці з охорони кордону, країни Європейського Союзу.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Державна прикордонна служба України (ДПСУ) є активним учасником міжнародних відносин. Так, тільки в 2018 році в рамках співробітництва з Європейським Союзом (ЄС), відомство отримало міжнародну допомогу на 190 мільйонів гривень, реалізувало 23 проекти з урядами Норвегії, Німеччини, EUAM (Консультативна місія ЄС), EUBAM (Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні), Організацією Об'єднаних Націй, ІОМ (Міжнародна Організація з Міграції), OSCE SMM – (Спеціальна моніторингова Місія ОБСЄ в Україні).

Посилено також євроінтеграційний вектор розвитку вітчизняного прикордонного відомства та імплементацію стандартів ЄС: участь у консультаційному проекті TWINNING щодо розвитку ДПСУ: майже 600 прикордонників отримали сертифікати загальноєвропейського зразка з перевірки документів та ідентифікації викрадених авто; участь у 10-ти операціях Агенції FRONTEX (Організація прикордонної і берегової охорони ЄС); оперативне співробітництво з протидії міжнародній злочинності з прикордонними структурами Італії, Франції, Великобританії, Іспанії; спільне патрулювання з прикордонниками Молдови, Румунії, Угорщини, Словаччини, Польщі. Таким чином, з метою забезпечення відповідності сучасним глобалізаційним викликам, підготовка вітчизняних прикордонників повинна організовуватись відповідно до загальноєвропейських стандартів підготовки персоналу прикордонних відомств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості професійної підготовки прикордонників вивчали такі вчені, як: О. Діденко, В. Мірошніченко, О. Торічний. Підготовку фахівців-прикордонників у зарубіжних країнах досліджували Т. Тронь, І. Блощинський [1]. Проте, ґрунтовного аналізу напрямів розвитку системи підготовки персоналу ДПСУ за європейськими стандартами не існує.

Метою статті є обґрунтування перспективних напрямів розвитку підготовки українських прикордонників на основі досвіду країн ЄС.

Виклад основного матеріалу. Стратегічним завданням країн ЄС є забезпечення відповідності між рівнем прикордонної безпеки і загрозами й ризиками, що виникають на кордоні, не створюючи при цьому надмірних перешкод для транскордонного співробітництва й вільного руху людей. Для розв'язання даного завдання було імплементовано систему інтегрованого управління кордонами (ГУК) – широке запровадження сучасних інформаційних технологій,

гармонізованих комунікаційних структур і баз даних для країн ЄС, – яка є основою управління прикордонною безпекою країн-членів ЄС. Концепція ІУК охоплює співпрацю на державному, інституціональному, а також на міжнародному, регіональному, багатосторонньому і двосторонньому рівнях. Реалізація завдань ІУК країнами ЄС спрямована на здійснення ефективних політико-правових та правоохоронних функцій у сфері захисту державного суверенітету та територіальної цілісності, міжнародну кооперацію у прикордонній сфері [2].

Основні концептуальні підходи європейських країн до запровадження системи інтегрованого прикордонного менеджменту ґрунтуються на комплексних заходах, що спрямовані на: спільну оцінку ризиків та загроз на кордоні; запровадження ефективного прикордонного контролю; співпрацю у кримінально-розвідувальній та оперативній сферах; проведення спільних операцій на кордонах ЄС; підготовку персоналу за єдиними стандартами ЄС; міжнародну співпрацю та кооперацію у тому числі з країнами, що не входять до складу ЄС [3].

За результатами аналізу управлінських рішень у сфері забезпечення прикордонної безпеки країн ЄС, що межують з Україною (Республіка Польща, Словацька Республіка, Угорська Республіка та Румунія), запроваджено спільні кроки по адаптації національної політики до європейських норм і стандартів у сфері прикордонної безпеки [2].

Загальноєвропейська прикордонна безпекова складова охоплює: удосконалення законодавства, стратегії, планів та програм відповідно до завдань інтегрованого прикордонного менеджменту; здійснення цільових функціональних та організаційних перетворень з реорганізації прикордонних та поліцейських відомств з військової на правоохоронну складову; модифікацію системи підготовки та відбору персоналу та управління людськими ресурсами; удосконалення системи прикордонного контролю, формування нової міграційної політики та застосування правоохоронних функцій до іноземців; удосконалення системи логістики та прикордонної інфраструктури; активізацію міжнародного співробітництва [4].

Агенція FRONTEX безпосередньо займається розвитком співробітництва між прикордонними відомствами країн ЄС та країн-партнерів, а також підготовкою європейських фахівців з охорони кордону. Виходячи з Регламенту про Європейські спільні прикордонні підрозділи, керуючих документів з питань планування освітніх заходів, стратегії підготовки FRONTEX і результатів щорічної оцінки потреб, визначено такі пріоритети у сфері підготовки європейських фахівців з охорони кордону на 2019 рік: підготовка персоналу резерву для спільних операцій з охорони кордону ЄС та регіональна підготовка перед розгортанням, з ефективним використанням інформаційно-комунікативних технологій; підготовка з питань виявлення підроблених документів; підготовка фахівців з берегової охорони, включаючи оновлення Галузевої рамки кваліфікацій сфери охорони кордону (ГРК) з елементами берегової охорони, програми мобільності та спільні операції; заходи з акредитації, стандарти якості та сертифікації тренерів; навчання персоналу прикордонних відомств країн-партнерів.

Система підготовки українських прикордонників вже багато в чому відповідає європейським стандартам. Перш за все, це імплементація Уніфікованої програми підготовки (УПП) фахівців з охорони кордону в країнах ЄС в рамках проекту «Східне партнерство з нарощування потенціалу у сфері інтегрованого управління кордонами» в освітній процес відомчих закладів освіти ДПСУ. Успішність впровадження УПП було визначено в результаті проведення «Програми оцінки інтеперабельності», яка підтвердила об'єктивність високого рівня професійної компетентності українських прикордонників.

Проте, як зазначив В. Кремень у доповіді про стан і перспективи розвитку української освіти, – поряд зі значними позитивними трансформаціями, що відбулися за роки незалежності в професійній освіті України, зокрема, запровадження нових організаційно-педагогічних форм підготовки кваліфікованих робітників, оновлення змісту професійної освіти з урахуванням динамічних змін у галузях виробництва, розширення співпраці з роботодавцями тощо, є проблема неповної відповідності якості професійної підготовки спеціалістів в Україні вимогам сучасного ринку праці. Це викликано значною централізацією в управлінні професійною освітою, недостатньою взаємодією професійних навчальних закладів, роботодавців і науковців у розробленні державних стандартів професійної освіти, недосконалістю механізмів фінансування [5].

Проведений аналіз наукових джерел та педагогічної практики допоміг окреслити окремі суперечності, які можуть негативно впливати на результативність процесу підготовки фахівців з охорони кордону, зокрема:

– між вимогами до освітньо-професійних програм підготовки і випереджувальним характером підготовки фахівців з охорони кордону;

– між вимогами до підвищення рівня готовності персоналу ДПСУ до службової діяльності та недостатнім використанням досвіду прикордонних відомств країн ЄС з урахуванням загальноєвропейських стандартів підготовки фахівців з охорони кордону;

– між наявним досвідом застосування інноваційних підходів до професійної підготовки прикордонників у зарубіжних системах освіти й недостатнім обґрунтуванням професійної підготовки прикордонників України відповідно до загальноєвропейських стандартів підготовки фахівців з охорони кордону;

– між необхідністю застосування новітніх технологій та методів професійної підготовки прикордонників країн ЄС і доцільністю впровадження прогресивних ідей цього досвіду в процес професійної підготовки прикордонників України;

– між об'єктивно зростаючою потребою ДПСУ в фахівцях із високим рівнем професійної компетентності та відсутністю теоретично і методологічно обґрунтованої системи підготовки персоналу відповідно до вимог уніфікованої підготовки персоналу прикордонних відомств країн ЄС;

– між потребою в залученні значної кількості персоналу ДПСУ до прискорення підготовки прикордонників до проведення заходів міжнародного масштабу у сфері охорони кордону та домінуванням традиційних підходів, які не передбачають упровадження інноваційних процесів у фаховій підготовці прикордонників.

Отже, з метою вирішення згаданих невідповідностей було використано результати наукового пошуку для виявлення прогресивних ідей досвіду прикордонних відомств в країнах ЄС й обґрунтування перспективних напрямів щодо їх творчого використання в розбудові системи професійної підготовки прикордонників України. Такими напрямами було визначено: *концептуальний, нормативно-правовий, організаційно-педагогічний, навчально-методичний, науково-технологічний та особистісно-професійний*, їх було обґрунтовано на *державному, відомчому та інституціональному рівнях*.

На *державному рівні* концептуальний та нормативно-правовий напрям охоплюють розроблення концептуальних засад розвитку підготовки прикордонників в Україні з урахуванням особливостей підготовки персоналу прикордонних відомств в країнах ЄС, а саме: удосконалення нормативно-правової бази системи підготовки персоналу ДПСУ з огляду на сучасні виклики у сфері охорони кордону, підвищення вимог до професійної компетентності сучасного фахівця з охорони кордону, найефективніші моделі організації підготовки персоналу прикордонних відомств в країнах ЄС; впровадження уніфікованих стандартів підготовки європейських фахівців з охорони кордону в практику освітнього процесу закладів освіти ДПСУ; розвиток інтегрованості українських прикордонників для відповідності вимогам до спільної діяльності з охорони кордону європейських прикордонників; розвиток міжнародного співробітництва з прикордонними відомствами та агенціями країн ЄС у сфері підготовки персоналу.

Особливої уваги потребує організація неперервної освіти українських прикордонників. Відповідно до положень про післядипломну освіту Закону України «Про вищу освіту» 2014 року передбачено спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування [6]. Впровадження неперервної освіти нині є необхідною реакцією на постійну зміну законодавства, необхідність коригування професійної діяльності фахівців з охорони кордону, адаптації їх до нових реалій охорони кордону й умов оперативно-службової діяльності, а також можливість впровадження навчальних курсів провідних країн ЄС, розроблених в рамках неформальної та інформальної моделей освіти з метою впровадження сучасного досвіду в систему професійної підготовки персоналу українського прикордонного відомства.

Проте, відсутність механізму визнання результатів навчання за неформальною та інформальною формами освіти ускладнює, і подекуди нівелює ефективність таких курсів підвищення кваліфікації та мотивацію студентів. Саме впровадження Галузевої рамки кваліфікацій

пропонує спосіб акредитації усіх форм підготовки персоналу, визнання попереднього навчання, і це дозволяє підтвердити валідність такого навчання, для визнання на міжнародному рівні.

За організаційно-педагогічним напрямом доцільним також є впровадження системи забезпечення якості підготовки персоналу прикордонних відомств за європейським зразком: можливості для внутрішньої та зовнішньої (загальноєвропейської) акредитації навчальних курсів для прикордонників в авторитетних акредитаційних агенціях (напр. City and Guild, Великобританія), яке з 2018 року акредитує навчальні курси FRONTEx. Доцільно запровадити процедури сертифікації українських тренерів з окремих спеціалізацій прикордонної сфери: кінологів, фахівців з особистої безпеки, IT-сфери.

На *відомчому рівні* за концептуальним, нормативно-правовим, організаційно-педагогічним, особистісно-професійними напрямами необхідним вбачається подальша активізація міжнародного співробітництва ДПСУ з прикордонними відомствами та агенціями країн ЄС. Завдяки такій співпраці українські прикордонники зможуть проходити підготовку, стажування та брати участь у спільних операціях на європейському рівні, а також розвивати та вдосконалювати українське прикордонне відомство.

Також, організаційно-педагогічний напрям передбачає забезпечення розвитку академічної та професійної мобільності українських прикордонників та викладачів прикордонних закладів освіти в країнах ЄС. Сучасні програми академічної мобільності європейських правоохоронних відомств уможливають організацію спільної підготовки з фахівцями з охорону кордонів різних країн; залучення персоналу та викладачів до проведення спільних заходів; формування спільних науково-дослідних ініціатив та секторів співробітництва; удосконалення менеджменту з питань академічної та професійної мобільності.

Відповідно до науково-технологічного напряму, значний потенціал має розвиток спільної прикордонної освітньо-інформаційної веб-платформи та модернізація системи дистанційної освіти й інформаційно-комунікаційних технологій (особливо на основі технологій віртуальної і доповненої реальності). Сучасна веб-платформа Virtual Aula Агенції FRONTEx сприяє розвитку співробітництва у сфері безпеки кордону та підготовки персоналу прикордонних відомств країн ЄС, Україна також з недавнього часу почала брати в ній участь.

За особистісно-професійним напрямом, необхідним є підвищення вимог до формування професійної іншомовної компетентності прикордонників (до рівня B-2 за CEFR) [7]. З метою ефективної професійної діяльності спільно з персоналом європейських прикордонних відомств доцільним є співпраця у сфері вивчення іноземних мов, оскільки це дозволяє проводити заходи міжнародного масштабу у сфері діяльності пунктів пропуску через державний кордон, брати участь у спільних операціях персоналу прикордонних відомств різних країн ЄС, здійснювати спільне патрулювання ділянок кордону і т. і.

На *інституційному рівні* за нормативно-правовим та організаційно-педагогічним напрямом ключовим наразі вважаємо отримання асоціативного членства у мережі європейських прикордонних партнерських академій. Це надасть українським прикордонним закладам освіти можливість організації спільної з європейськими прикордонними академіями підготовки фахівців з охорони кордону, а також розвивати спільну культуру європейських прикордонників.

Науково-технологічний напрям цього рівня передбачає розгляд можливості участі в європейських наукових дослідженнях та програмах з надання грантів з прикордонного спрямування. Рекомендовано брати участь в щорічному конкурсі заявок на основі визначених навчальних потреб та стратегічних цілей, спрямованого на розробку та викладання освітніх програм, курикулумів, навчальних засобів та продуктів у певних тематичних сферах. Це сприятиме утворенню транснаціональних консорціумів для посилення співпраці між прикордонними закладами освіти на регіональному та європейському рівнях.

Відповідно до організаційно-педагогічного напряму, необхідно долучитись до програми методичної підготовки викладачів (тренерів, інструкторів) сфери охорони кордону та забезпечити їх загальноєвропейську сертифікацію. Потрібно активізувати участь науково-педагогічного персоналу Національної академії ДПСУ (НАДПСУ) у навчальних курсах Агенції FRONTEx: «Розробка навчальних курсів за ГРК», «Підготовка тренерів професійно-спрямованих навчальних курсів», «Вступ до освітніх технологій». Підготовка фахівців за цим напрямом посилить методичну компетентність викладачів НАДПСУ відповідно до вимог європейських прикордонних відомств.

В рамках організаційно-педагогічного та особистісно-професійного напрямів вважаємо за необхідне запровадження мобільних технологій в підготовку персоналу. Курсанти НАДПСУ не постійно навчаються на базі академії, їм доводиться брати участь у різних заходах: посиленні кордону, стажуваннях в органах охорони кордону, військових парадах та ін. [8]. Необхідно активізувати впровадження електронних навчальних курсів та підручників Агенції FRONTEX на основі мобільних технологій: «Англійська мова для персоналу пунктів пропуску через державний кордон», «Англійська для прикордонників», «Підготовка фахівців морської охорони на борту судна», «Навчальний курс з питань проведення опитування незаконних мігрантів» з використанням технологій віртуальної реальності; інтерактивної програми для підготовки фахівців контролю першої лінії.

Висновки. Отже, перспективні напрями розвитку системи підготовки персоналу ДПСУ в контексті євроінтеграції: концептуальний, нормативно-правовий, організаційно-педагогічний, навчально-методичний, науково-технологічний та особистісно-професійний було обґрунтовано на державному, відомчому, інституціональному рівнях. Висвітлені напрями ґрунтуються на сформульованих суперечностях процесу підготовки персоналу прикордонних відомств та узгоджені з виявленими загальноєвропейськими тенденціями у сфері підготовки фахівців з охорони кордону.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо розробку методичних рекомендацій науково-педагогічному персоналу ДПСУ щодо впровадження загальноєвропейських стандартів підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС.

Список використаних джерел

1. Bloschynskiy I. USA Enhancement of cadets' practical training at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi. Science and Education. 2017. Vol. 4. pp. 5–10.
2. Галанюк Я. Місце прикордонних служб в системі органів публічної влади європейських країн. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 12, 2017.
3. Литвин М. Інтегроване управління кордонами: підручник. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ. 2011. 496 с.
4. Мельников О. Г. Державне управління у сфері прикордонної безпеки в умовах європейської інтеграції України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». К., 2010. 223 с.
5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Кремень (голова), В. Луговий (заст. голови), А. Гуржій (заст. голови), О. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Кременя. Київ: 2016. 224 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru>
7. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. URL: https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf.
8. Balendr, A.V., Komarnytska, O.I., Bloschynskiy, I.H., & Didenko, O.V. Information and communication technologies in foreign languages training of the border guards in the European Union countries. Information Technologies and Learning Tools, 67(5), 2018, 56–71.

References

1. Bloschynskiy, I. (2017). *USA Enhancement of cadets' practical training at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi*. Science and Education. Vol. 4. pp. 5-10. [in USA].
2. Galaniuk, Y. (2017). *Mistse prykordonnykh sluzhby v systemi orhaniv publichnoi vlady yevropeiskyykh krain [The place of border guard service in the system of public authorities of European countries]*. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok. No. 12. [in Ukrainian].
3. Lytvyn, M. (2011). *Intehrovane upravlinnia kordonamy [Integrated Border Management]*: Pidruchnyk. Khmelnytsky: Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok. 496 pp. [in Ukrainian].
4. Melnykov, O. (2010). *Derzhavne upravlinnia u sferi prykordonnoi bezpeky v umovakh yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [State administration in the field of border security in conditions of European integration of Ukraine]*. dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: 25.00.01 "Teoriya ta istoriya derzhavnoho upravlinnya". K. 223 p. [in Ukrainian].

5. *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National report on the state and prospects of development of education in Ukraine]*. National. acad. ped Sciences of Ukraine; [Editorial: V. Kremen (head), V. Lugovoi (deputy chairman), A. Gurzhiy (Deputy Chairman), O. Savchenko (Deputy Chairman)]; editor-in-chief V. Kremen. Kyiv. 2016. 224 pp. [in Ukrainian].

6. *The Law of Ukraine "On Higher Education"* of 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru>.

7. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. URL: https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf.

8. Balendr, A.V., Komarnytska, O.I., Bloschynskiy, I.H., & Didenko, O.V. (2018). *Information and communication technologies in foreign languages training of the border guards in the European Union countries*. *Information Technologies and Learning Tools*, 67(5), 56-71.

BALENDR Andrii, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi.

PERSPECTIVE DIRECTIONS FOR PERSONNEL TRAINING OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE BASED ON THE EUROPEAN EXPERIENCE

Abstract. *The article substantiates the perspective directions of development of Ukrainian border guards training based on the experience of the European Union countries. Recommendations for the development of the system of personnel training for the Ukrainian border department in the context of European integration were grounded at the state, departmental, institutional levels, according to respective directions - conceptual, normative-legal, organizational-pedagogical, educational-methodological, scientific-technological and personal-professional. The covered directions are based on the controversies formulated in the process of preparation of the personnel of the border guard authorities and are consistent with the identified common European trends in the field of training border guards. The system of training of the Ukrainian border guards in many aspects complies with European standards. First, it is the implementation of the Common Core Curriculum for training of the border guards in the European Union countries within the framework of the project "Eastern Partnership for Building Capacity in the Field of Integrated Border Management" in the educational process of the departmental educational institutions of the State Border Guard Service of Ukraine. The success of the implementation of the Curriculum was identified as a result of the "Interoperability Assessment Program", which was conducted at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi and confirmed the impartiality of the high level of professional competence of the Ukrainian border guards. The author analyzed the possibility of using this experience for the purpose of its introduction into the system of professional training of personnel of the Ukrainian Border Guard Service.*

Key words: *training directions, border guards, countries of the European Union.*

Одержано редакцією: 04.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 18.02.2019 р.